

VISSZAPILLANTÓ

Veszprém¹

CHOLNOKY VIKTOR

A magyar városokat általában háromféle kategóriába lehet sorozni. Az elsőbe tartoznak a faluból nagyra dagadt lapos és rendezetlen utcájú városok, amelyek csak az újabb időben kezdtek valami modernebb építkezésre gondolni, aminő például Kecskemét. A második kategóriát adják az úgynevezett mondva csinált városok, amelyek, ha valami forgalmi vonalba kerülnek bele, vagy pedig, ha a lakosságuk élelmes, amerikaias gyorsasággal kezdenek fejlődni, mint Pest, vagy mint Szombathely, ellenben kívül szép, belül üres és kongó valamivé válnak, ha a forgalom hiánya, vagy a lakosság indolenciája² a külsőnek nem adja meg a belső tartalmat is. Ilyen például Szeged.

Harmadik sorba tartoznak azok a városok, amelyek történeti módon fejlődtek ki; részt vettek állandóan Magyarország történetében és természetesen alakultak ki. Ilyen Buda, Pozsony, Nagyvárád, Kolozsvár, Kassa. S ezek a városok tesznek tanúságot arról, hogy az igazi város tulajdonképpen eleven organizmus, amely csak természetes módon születhetik s természetes fejlődés rendjén nagyobbodhatik, öregedhetik. Hogy egymás mellé épített kőhalmok, még ha tízezrekre rúg is a számuk, nem adnak igazi várost, bár jobb szó híján úgy nevezzük is őket. Mert bizonyos, hogy a pozsonyi Szent Mihály utca sokkal városibb, mint a mi egész nagykörutunk, s a fiumei Gomilának³ sokkal több a lelke, mint a legújabb Lipótváros középületektől megmerevedett, holtta dermedt utcáinak. A budai Halászbástya egy darab história, de a pesti Országháza bizony nem egyéb, mint díszes kőskatulya. S azért amaz meleg és hangulatos, ez pedig rideg, imponáló, de olyan, mintha ismeretlen, idegen volna.

¹ *A Hét*, 1904. 08. 08. 555–557.

² Indolencia = közöny, hanyagság, nemtörődömség, érzéketlenség

³ Fiume (Rijeka) legrégebbi városrésze, az úgy nevezett Gomila, mely a négy régi városrészt (Gomila, Sloghin, S.-Vito, l' Orologgio) közül nemcsak neve, de ősi jellege szerint is megmaradt. A Gomila vagyis az ó-város, két hosszú, de alig 3 méter szélességű, valamint néhány igen szűk keresztutca-cácskából áll. Forrás: Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. Fiume és kerületei.

*Kolossváry József
főispán,
a Veszprémmegyei
Gazdasági Egyesület
elnöke*

A mi történeti módon fejlődött városainkra természetesen két kor nyomta rá legfőképpen a bélyegét: az Árpádok kora s a török kor. Kivétel csak Pozsony, amely csupa Mária Terézia-kor s Kassa, ahol Rákóczi lelke él. A többiben mind az Árpádok kora s a török kor vannak megvegyülve. Nagyvárad Szent László korának a hangulatát kelti, Pécssett a bizánci dóm mellett ott van a másik templom, amelyet még a török épített mecsetnek, Esztergom szintén árpádi és török elemekből összeszűrődött emlékeket őriz.

Veszprém, amelyet most a kiállítása, amely szombaton nyílik meg,⁴ aktuálissá tesz, minden kicsinysége mellett talán az a város, amely a legjobban megőrizte történeti karakterét. Azok az emlékek, amelyek hét halmán állnak,⁵ valahogyan mintha szuggesztív erővel lettek volna a lakosságára is, ezek az utcák, amelyeken már a Rátoldok,⁶ a Laádok, a Vérbulcsu⁷ nemzetségéből való daliák lovának „acélkörme csattogott”, mintha megőrizték volna magukban a középkor levegőjét. Aki felmegy a veszprémi Várba s az ős bástyafokon a csendes utcáról alátekint a Séd völgyébe, látja a pálosok kolostorának a romjait, feljebb a Margit-apácák klostromát, még alább Szent István csataterét: a Táborállást, felette Csatár csodatevő búcsúkápolnájával, jobbról meg a Benedekhegy éles szikláit, ormukon őskeresztényi egyszerűségű síremlékkel, élükön Szent László király lovának a patkónyomával, bizony belekényszeredik az Árpádkor hangulatába. S ha megfordulva a csendes, teljesen néptelen utcán elhalad Szent Mihály temploma, a barátok kolostora s Gizella királyné kápolnája előtt, nézi az ódon kanonoki lakásokat, amelyeken ott láthatók még a pohártalp alakú kerek üvegdarabokból összeólmozott ablakok, megsodálja a kővel leborított kutat, amelynek a fenekén óriási sziklák alatt nyög a sárkány, meg a másik kutat, amelynek gránitkockái közül régimódi, motollás vízvezeték csorgatja a

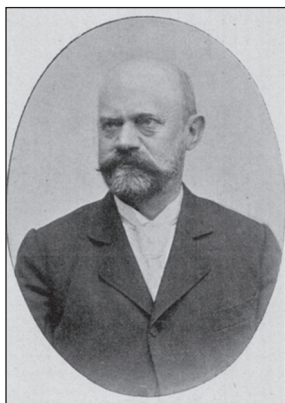
⁴ A kiállításról a beszámolót lásd a függelékben.

⁵ Veszprém hét dombja, vagy hét halma: Várhegy, Benedekhegy, Jeruzsálemhegy, Temetőhegy, Gulyadomb, Kálváriadomb, Cserhát.

⁶ A Rátót nemzetség (Rátold) ősei Kézai Simon és más krónikák szerint itáliaiak voltak, akiknek ősei Ratold és Olivér még a 11. század vége felé, 1079 körül Könyves Kálmán korában Nápolyból Apulia tartomány Caserta városából jöttek Magyarországra. A nemzetség ősi jelvénye a hársfalevél volt, amely a belőle származó családok címereiben is megtalálható. Bővebben lásd: Karácsonyi János: *Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, 3. kötet, Budapest, 1901. RÁTÓT címszó.

⁷ Azonos a Laád (Lád) nemzetséggel. Vér-Bulcs a honfoglaló vezérek közül a 6. vagy 7. és a Balaton mellett telepedett le. Bővebben lásd: Karácsonyi János: *Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*, 2. kötet, Budapest, 1901. LÁD címszó.

vizet; elbámul azon a vakmerő lehetetlenségen, amellyel a piaristák óriási épülete van ráróva a meredeken leomló rideg dolomit sziklákra; elborzad a börtönöknek a sziklába vájt, rettenetes kazamatáin, – mondom, ha végighalad ezen a töretlen Árpádkoron, megdöbben s elámul, amikor a Vár végére odatűzve egyszerre meglát egy – nem is sztambuli⁸ –, hanem brusszai,⁹ vagy damaszkuszi karcsúságú és stiltisztaságú minaretet. Hogyan? Hol van *most még* a török? S mit keresnek itt a vár-falban ezek az anakronizmusok ... ágyúgolyók?

*Rainprecht Antal,
a veszprémi kiállítás
végrehajtó bizottságának
elnöke*

S a histórián elandalodott lélek, visszásán érezve, vonakodva megy lejjebb, bele a városnak abba a részébe, amely modern s úgy nem illik bele a tünődésünk körébe, annyira más, mint amilyennek lennie kellene...

Az álmodozás s az álmodóság rokonok, mi csoda hát, hogy ez az ezer év óta álmodozó város a hangulatok iránt nem fogékony idegenben felkelti kissé az álmodóság érzését is. A csendes utcák, a kicsiny forgalom, a kevés ember az átutazóban, az álmodóság fogalmát keltik fel. De ez a fogalom csak látszat, mert Veszprém nem annyira kifelé, mint befelé él. Nem kereskedelmi, nem is forgalmi közép-pont, de erős és intenzív kultúrája van. S a művelődés nézőpontjából sokkal fontosabb hely, mint a kétszer akkora Székesfehérvár, vagy mint a kollégiumáról híres Pápa. Itt az emberek, mintegy elzárva az üzleti élet lehetőségétől, a művelődés kérdésein tünődnek, azok izgatják őket, azokat ápolják. Olyan ez a város, mint egyike azok-

nak a középkori csendes barátkolostoroknak, amelyekből a reneszánsz indult ki. Egy reneszánsz már ki is indult Veszprémből, a magyar nyelv reneszánsza: itt íródott meg és adódott ki a „*Mondolat*”, az első tiltakozás Kazinczynak és társainak neologizmusa és germanizálása ellen.

A veszprémi püspöki palota tele van műkincsekkel, az a metszetgyűjtemény, amelynek Ranolder püspök vetette meg az alapját, szinte páratlan; okmánytára és könyvtára hatalmas forrásgyűjtemény. A piaristák főgimnáziuma egyike a legjobb magyar iskoláknak, az angolkisasszonyok nőnevelője pedig országszerte híres. S Veszprém az a város, ahol az emberek olvasnak és gondolkoznak, kapcsolatban maradnak Európával.

Most a kiállításával arról akar tanúságot tenni, hogy gazdasági élete is fellendülőben van. 650-700 kiállító vesz részt ezen a kiállításon, amely agrárkongresszussal

⁸ Vagyis isztambuli.

⁹ Brüssza (Bursa) Törökország északnyugati részén fekvő Bursa tartományának székhelye, az ország negyedik legnagyobb városa.

Paur Ödön, a Gazdasági Egyesület titkára, kiállítási ügyvezető

is kapcsolatos lesz és bizonyára nagy forgalommal fogja elárasztani a város csendes utcáit. A kiállítás megvalósítói *Kolozsváry József* főispán, a Gazdasági Egyesület elnöke, *Rainprecht Antal* földbirtokos, a veszprémi püspökség jószágkormányzója és *Paur Ödön* titkár.

Ha idegen ember elmegy megtekinteni a kiállítást, nézze meg magát Veszprémet is. Azt a tanulságot el fogja magával hozni, hogy az összetorlasztott kötömeg még nem város. Város csak az, amelyben a köveknek lelke is van.

Függelék

A Veszprémmegyei Gazdasági Egyesület által rendezett Veszprémi Gazdasági és Ipari kiállítást 115 éve, 1904. augusztus 28-án nyitották meg és szeptember 8-án zárták be. A rendezvény iránt országsherte óriási érdeklődés mutatkozott. A leírások szerint ez volt a legnagyobb kiállítás, melyet addig vidéki városainkban rendeztek. Körülbelül 600 kiállító jelentkezett, rendkívül változatos anyaggal.

Az egyesület már januárban megkezdte a szervezést, amit a kormány államsegéllyel támogatott. A szervezők a következő csoportokat alakították ki: I. Mezőgazdasági termények. II. Erdészeti erdőipar. III. Mezőgazdasági házi ipar. IV. Gépipar. V. Állatkiállítás. A kiállítók között arany, ezüst és bronzérmeket, valamint díszokleveleket osztottak ki. A pavilonok, a terület villanyvilágítását a gépipari csoportba so-rolt Ganz és Társa cég látta el.

Március 11-én kijelölték a kiállítás helyszínét: A kereskedelmi iskola [ma a Kossuth Lajos Általános iskola] nagy udvara és tornacsarnoka, az ettől délre fekvő 2-3 holdnyi terület és a közte, valamint az Abelesz fakereskedés közt elterülő városi terület, továbbá az ennek folytatásában lévő Kovács Gyula-féle nagy szántó föld a rajta lévő pajtával együtt. A terület felmérését Jüttner Kálmán és Erdős Béla mérnökök végezték. Az iskola termeinek felhasználása mellett a kiállítást szervezők építettek még egy nagy iparcsarnokot, külön háziipari pavilont, borászati csarnokot, 2 erdészeti pavilont, vendéglőt, kávéházat, egy bakonyi csárdát és egy halászcárdát, valamint 4 nagy istállót egyenként 100 méter hosszúságban. Az iskola tornacsarnokát igazgatósági épületnek jelölték ki, illetve itt tartották a fogadásokat és a bankettet. A kiállítási terület parkosítását Schön József városi főkertész tervezte és rendezte be. Az egyes pavilonok között széles, felkaviczozott utakon lehetett közlekedni.

A kiállítással kapcsolatban augusztus 30-án tartották Veszprémben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (alapította Széchenyi István 1827-ben), a Magyar Gazdaszövetség és a Veszprémmegyei Gazdasági Egyesület által rendezett Országos Agrár Kong-

resszust, majd szeptember 4-én a Dunántúli Iparos Kongresszust. A kiállítás ideje alatt a személyszállítás a rendes vonatokon kívül a kereskedelemügyi miniszter által engedélyezett vasúti motorkocsikkal történt, melyekkel minden irányból óránként lehetett csökkentett viteldíjjal Veszprémbe utazni. A városba érkező vendégek tájékoztatását, elszállásolásának szervezését a kiállítási idegenforgalmi iroda végezte.

A felállított pavilonok közül – a beszámolók szerint – legdíszesebb volt az Esterházy-pavilon, melyben a vadászatnak jutott a legnagyobb szerep. Tulipándíszes magyaros stílusával – mint írták a lapok – kellemes benyomást keltett a bakonyi háziipar kiállító terme, a budapesti országos kiállítás erdészeti pavilonjára emlékeztet a vadászat, erdészet és bányászat közös épülete, egyszerűségében imponáló az iparcsarnok; az ipari produktumok egyéb iránt nem találtak itt mindnyájan helyet, beszorultak az iskolaépületbe is, melynek folyosóin helyezték el a mezőgazdasági és kertészeti terményeket. Külön kis csarnokban volt a borkiállítás is. Az utak mentén a szabadban a gazdasági gépek egész tömege. Bel- és külföldi gyárosok az egész egyszerű ekétől a legnagyobb

Az emlékérem első oldala

gőzcséplő garnitúráig mindenféle gazdasági gépet állítottak ki. Elektromos gépet is láthatunk, a Ganzgyárét, mely a kiállításnak világítását látta el. A kiállítási terület egyharmadát az állatkiállítás foglalta el, amit a vármegye uradalmi és kispasztorai mutattak be: lovak, hatalmas szimentáli és egyéb fajta szarvasmarhák, a sertések különböző fajtái, illetve a drótsővényvel elkerített „baromfiudvar”, ahol jércék, kakasok, kacsák, ludak voltak.

A kiállításon számtalan díjat osztottak ki, azonban többen sérelmezték, hogy a zsűri nem volt alapos és részleghajlástól mentes. Például Tóth Árpád veszprémi harangöntő munkáját először bronz, majd később aranyéremre alkalmasnak minősítették. A rendezvénynek volt néhány árnyoldala, mint a már említett díjazások rendszere, valamint a kiállítási vendéglőkben történt visszaélés, a rossz és drága bor.

Ugyanebben az évben, 1904. november 6-án nyitották meg a Veszprémvármegyei Múzeumot is.

Forrás: *Veszprémi Hírlap*, 1904. 01. 31. Mezőgazdasági kiállítás Veszprémben. 5. *Veszprémi Hírlap*, 1904. 03. 13. A veszprémi kiállítás. 3. *Veszprémi Hírlap*, 1904. 08. 28. A kiállítás megnyitása. 1–2. *Veszprémi Hírlap*, 1904. 09. 04. Séta a kiállításon. 1–3., *Kiállításunk*. 3–5. és Szerencsét-lenség a kiállításon. 5. *Veszprémi Hírlap*, 1904. 09. 11. *Kiállításunk*. 2–3. *Pápai Lapok*, 1904. 08. 28. *Kiállítás Veszprém*ben. 4. *Pápai Lapok*, 1907. 09. 04. *Veszprémi kiállítás*. 2–3. *Pápai Hírlap*, 1904. 09. 03. *Vármegyei kiállítás*. 1–3. *Pápai Hírlap*, 1904. 09. 10. *A kiállítás győztesei*. 5.

Jegyzeteket és a függeléket készítette: Földesi Ferenc